

Motion till riksdagen

1989/90:L811

av Inger Schörling m.fl. (mp)

Skyddet för företagshemligheter

Den vilande lagen om skydd för företagshemligheter innebär en väsentlig inskränkning av yttrande- och informationsfriheten. Den utgår inte från principen om offentlighet utan istället från föreställningen att all företagsamhet äger rätt att vara hemlig. Den utgör sålunda inte ett undantag från offentlighetsprinciper utan bygger på hemlighet och sekretess.

Den vilande lagen om skydd för företagshemligheter kommer, om den blir gällande, att innebära att det blir svårare för pressen och allmänheten att få tillgång till information om missförhållanden och andra oegentligheter inom företagen. Lagen innebär också att företagets makt över de anställda stärks och att de anställdas möjligheter att anskaffa och sprida information till utomstående inskränks. Undersökande journalister kommer att få stora problem att få tillgång till information om företagets verksamhet.

1931 kom en lag om illojal konkurrens, som har använts ett fåtal gånger. På 60-talet utreddes frågan om en ny lag. Det blev ingen lag den gången. I slutet av 70-talet väcktes frågan på nytt och 1983 kom ett betänkande om skydd för företagshemligheter. Betänkandet blev liggande. Nu har frågan återigen väckts till liv. Regeringen har kommit med ett lagförslag som mött kritik, då det ansetts alltför oklart och omfattande. Exempelvis skulle Ingvar Bratt ha kunnat bli dömd för företagsspioneri om den nya lagen gällt då han gjorde sina avslöjanden. Regeringens förslag har omarbetats av lagutskottet. Utskottsförslaget, som nu vilar, innebär inte någon egentlig förbättring. Problemen kvarstår.

Den nya lagen skall ersätta 1931 års lag, men den innebär samtidigt en omfattande utvidgning av det straffbara området. En uppmärksam nyhet är brottet företagsspioneri, där straffbarhet inträder redan då någon olovligen bereder sig tillgång till en företagshemlighet. För straffbarhet krävs således inte ytterligare åtgärder, t.ex. att hemligheten förs iväg eller sprids till andra.

Redan idag är det av flera skäl, bl.a. anställningsvillkor, avtalad tystnadsplikt och kanske rädsla hos anställda, mycket svårt för massmedia att få nödvändiga informationer om missförhållanden inom företagen. Inom den privata företagsamheten gäller ju inte offentlighetsprincipen som utgår från att medborgarna skall kunna kontrollera vad myndigheterna har för sig och också sprida informationen till andra. Det är bl.a. den frågan som står i fokus för meddelarskyddskommitténs arbete.

Enligt lagens "legaldefinition" menas med företagshemlighet, sådan information som näringsidkaren håller hemlig och vars röjande är ägnat att medföra skada för honom i konkurrenshänseende.

Det står "är ägnat" och inte "är avsett" vilket hade begränsat lagens tillämpningsområde till konkurrensförhållanden, som är precis vad lagen om illojal konkurrens handlar om. Skyddsområdet har utvidgats och "den gode avslöjaren" som alltså inte handlar av ekonomiska motiv eller konkurrensmotiv kan också drabbas av lagen, eftersom även vad "den gode avslöjaren" röjer kan leda till skada i konkurrenshänseende. Den närmare innebörden av det juridiska uttrycket "är ägnat" anses allmänt oklar. Uttrycket är gammaldags och har mönstrats ut från modernt lagspråk. Dessutom är uttrycket svårt att översätta till andra språk. Även användandet av legaldefinitioner är en lagstiftningsmetod som övergetts.

Av lagen framgår att det alltid är förbjudet att röja hemligheter som gäller missförhållanden, eftersom avslöjaren bara går fri om det visar sig att det var fråga om brott på vilket kan följa fängelse eller annat allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse. Skillnaden mellan ett missförhållande och ett allvarligt missförhållande är synnerligen svår att dra. Inte heller lagmotiven ger något klart svar.

Genom den valda uppläggnings av lagen finns en inte obetydlig risk för att redan en anmälan som sådan om obehörig befattning med företagshemlighet kan leda för långt och att oskyldiga människor kallas till förhör hos polisen, där det sedan på grund av invändning visar sig att det inte var fråga om en obehörig befattning, utan ett befogat avslöjande. I lagkonstruktionen ligger sålunda att brott mot lagen kan presumeras genom anmälan och att den misstänkte måste bevisa sin oskuld för att undgå vidare utredning och åtal. Detta strider mot gängse principer om bevisbördans i placering i svensk rätt.

Som framgått fullbordas brottet företagsspioneri redan vid en olovlig befattning med en företagshemlighet och inte vid tillgodogörandet eller spridandet av hemligheten. Den som blir tagen på bar gärning kommer att få problem. Det är ju just genom senare händelser, exempelvis att uppgiften lämnas till myndighet eller press, som det visas vilken avsikt gärningsmannen hade, nämligen avsikten att avslöja missförhållanden av något slag och inte att sko sig på företagarens bekostnad.

Lagen har alltså allvarliga brister och kommer att bli svår att tillämpa. Det föreligger en påtaglig risk för rättsförluster för enskilda till förmån för näringsidkare.

Redan genom sin existens kan lagen få en förlamande eller hämmande inverkan på många. Vem vågar avslöja hemligheter med risk för fängelsestraff och höga skadestånd? Även befogade avslöjanden kommer att hindras. Vem vågar ens tala om jobbet med sina arbetskamrater? Man kan ju få höra och begripa sådant, som arbetsgivaren inte skulle tycka om att man vet.

Den nya lagen kan få till följd att det kommer att bli i det närmaste omöjligt för utomstående att få tillgång till den information som företagaren själv inte önskar få spridd. I praktiken blir det ett slags anskaffnings- och spridningsförbud av all information, som kan ha en negativ inverkan på näringsidkarens verksamhet. Företagets intresse av att hålla missförhållanden inom

företaget hemliga, t.ex. i fråga om miljö och arbetsskador, blir den styrande principen i förhållande till utomstående och massmedia. Företagaren får i princip ägande- och förfoganderätten till all information inom företaget.

Genom den nya lagen upphävs lagen om illojal konkurrens som tog fasta på obehörig spridning av kunskaper till konkurrenterna. Den nya lagen har fått en betydligt vidare ram än som ursprungligen avsågs. Enligt regeringens direktiv till utredaren om skydd för företagshemligheter skulle en lag sålunda gälla endast sådana angrepp och förfoganden som framstod som klart förkastliga.

Så har det nu inte blivit med den nya lagen som ju går betydligt längre: Även den som med gott uppsåt, av ideella och alltså inte av ekonomiska motiv, avslöjar missförhållanden inom ett företag för att väcka den allmänna opinionens intresse riskerar straff och höga skadestånd. Enligt lagmotiven får han eller hon skylla sig själv.

Något behov av att förhindra spridningen av företagshemligheter till konkurrenter finns inte enligt företagarna själva. Lagfrågan har utretts i omgångar sedan 60-talet. Regeringens lagförslag till riksdagen har utan sedvanlig remissbehandling arbetats om av lagutskottet. Samtidigt pågår en utredning om meddelarfrihet mellan enskilda. Den utredningen ska särskilt behandla frågan om avtalad tystnadsplikt och meddelarskydd och kan alltså få betydelse för synen på företagshemligheter i framtiden. Resultatet av utredningen bör därför avvaktas.

I detta läge ter sig den nya lagen till skydd för företagshemligheter som egendomlig och hastigt påkommen. Utredningsbetänkandet om skydd för företagshemligheter har ju faktiskt legat ända sedan 1983 och väcktes till liv för något år sedan. Det är egentligen ingen brådska. Något måste ha kommit emellan.

Lagens enda rimliga funktion tycks vara att skrämma eventuella "goda avslöjare" till tystnad. Vem har behov av en sådan lag? Och vilka intressen ligger bakom lagen?

Lagen är oacceptabel och ett klart angrepp på den grundlagsfästa rätten till yttrandefrihet och informationsfrihet.

Kritiken mot lagen kan sammanfattas så här:

1. Lagen och dess förarbeten ger inga garantier för att Ingvar Bratt inte skulle ha kunnat dömas för företagsspioneri om lagen gällt då han gjorde sina avslöjanden. Det finns stor risk för rättsövergrepp och rättsosäkerhet. Lagen blir svårtillämpad.
2. Lagen sätter näringslivets intresse i förgrunden på bekostnad av andra intressen – arbetstagarnas, miljöns, journalistikens, den fria opinionsbildningens etc.
3. Den gamla lagen om illojal konkurrens från 1931 har tillämpats ett fåtal gånger. Inte ens näringslivet har velat hävda att det nu finns behov av en ny lag när det gäller obehöriga handlingar i konkurrensförhållanden.
4. Frågan om ny lag kom upp först under 60-talet, därefter i slutet av 70-talet och nu i slutet av 80-talet. Redan den långa tid som förflutit sedan tanken första gången väcktes på ny lag visar på att en lagstiftning inte är särskilt angelägen.

5. Pågående utredningsarbete angående meddelarfrihet borde inte ha föregripits och därmed försvårats. Det kan mycket väl vara så att de principer, som lagen bygger på, har blivit styrande för meddelarfrihetskommitténs arbete.
6. Frågor om yttrandefrihet och informationsfrihet har inte utretts ordentligt.
7. Lagförslaget bör vidare ställas i relation till vilka regler som i övrigt gäller för näringsverksamhet, t.ex. regler till skydd för miljön. Jämförelsen hålltar. Att begå ett miljöbrott i näringsverksamhet kan medföra lite dagsböter, men att avslöja ett miljöbrott kan medföra fängelse enligt den nya lagen.
8. Lagförslaget är inte genomarbetat, bl.a. har man glömt att behandla straffreglernas förhållande till de nya reglerna i brottsbalken om straffvärde och påföljdsättning.
9. Genom lagutformningen har man frångått de ursprungliga motiven för lagstiftning, nämligen att endast klart förkastliga förfoganden skulle straffbeläggas.

Sammanfattning

Som framgått är den avgörande invändningen att lagen inte lämnar garantier för att den gode avslöjaren inte ställs inför rätta. Dessutom kan lagen få en hämmande effekt och avhålla eventuella goda avslöjare att agera. Den gode avslöjaren, som misstagit sig i fråga om allvarligheten i missförhållandena, får ju också stå sitt kast enligt motiven i utskottsbetänkandet. Lagen ger näringsidkarna ett för starkt skydd i fråga om företagshemligheter – ett skydd som består av hot om fängelse och dryga skadestånd. Proportionerna blir orimliga.

Något behov av lag finns egentligen inte. Trots det kommer en lag. Detta kan inte betyda annat än att lagens funktion är att komma åt den som vill leta fram och avslöja företagshemligheter oavsett om det är hemligheter som är värda att skydda eller inte av rättsordningen. Lagen har således sin udd riktad mot den gode avslöjaren – den som vill avslöja annat än just företagshemligheter som har med konkurrensförhållanden att göra. Lagen är inte en ren konkurrenslag som den gamla lagen om illojal konkurrens. På grund av den tid den kommer i, efter Ingvar Bratt, och de formuleringar som förekommer i lagen måste den helt enkelt ha andra och vidare syften, nämligen att utgöra ett verksamt hinder för alla som vill närmare undersöka förhållandena i ett företag, exempelvis i fråga om avfallshantering, utsläpp, användning av farliga medel, arbetarskydd.

Miljöpartiet de gröna yrkade förra våren att lagen skulle avslås. Lagen togs emellertid av en majoritet i riksdagen men blev vilandeförklarad i sin helhet.

Riksdagen bör avvakta med sakbehandlingen av det vilande lagförslaget till dess aviserade förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen med flera lagförslag som rör meddelarskyddet lagts på riksdagens bord och då behandla dessa frågor i ett sammanhang i riksdagen.

Hemställan

Mot. 1989/90

L811

Med hänsyn till det anförda hemställs
att riksdagen avslår det vilande lagförslaget om skydd för företags-
hemligheter.

Stockholm den 25 januari 1990

Inger Schörling (mp)

Elisabet Franzén (mp)

Kent Lundgren (mp)

Claes Roxbergh (mp)